

JOSÉ RODRIGUES DOS SANTOS

ÁLLATI
LELKEK

JOSÉ RODRIGUES DOS SANTOS

ÁLLATI LELKEK

KOSSUTH KIADÓ

A mű eredeti címe:
José Rodrigues dos Santos: *Âmes animales*
Éditions Hervé Chopin, Bordeaux
Gradiva Publicações, S. A., Lisszabon

Fordította
MIHANCSIK ZSÓFIA

Szerkesztette
KALOCSAI JUDIT

ISBN 978-963-544-989-7

Minden jog fenntartva

© José Rodrigues dos Santos 2021
© Gradiva Publicações, S. A. 2021
© Éditions Hervé Chopin, Bordeaux 2022
Borítóterv © Philippe Arno-Pons
© Kossuth Kiadó 2023
© Hungarian translation Mihancsik Zsófia 2023
Borítókép © Shutterstock

Az én három lányomnak.

*A regényben bemutatott viselkedésmódok,
kommunikációs minták és az állatokról szóló információk
mind tudósoktól származnak.*

*Isten akkor válik Istenné, amikor minden
teremtmény azt mondja: „Isten itt van.”*

ECKHART MESTER

Prológus

Ana világos szeme olyan kék volt, mintha a bolygó kicsinyített mása volna. A kislány az első sorban várákozott, bal keze világosbarna fürtjeivel játszott, jobbjá olyan erővel szorította a jegyét, mintha attól félne, elviszi a szél. Hatalmas tömeg vette körül; az osztálytársai izgatottan tülekedtek mellette. Jó korán elindultak Leiriából Lisszabonba, erre az anyyira várt látogatásra, de Ana nem állt be a lármázók közé; tekintetét továbbra is az előtte lévő zárt ajtókra függesztette, lelkét zavaros érzések töltötték be. Félt ezektől az ajtóktól, egyszerre szerette volna, hogy kinyíljanak, meg azt is, hogy sohase nyíljanak ki. Rettegett attól, amit mögöttük talál majd, de le is nyűgözte.

– Gyerünk, gyerekek! Nyugalom! – dörögte Arlete tanárnő, és az órájára pillantott. – Két perc múlva tíz óra, mindjárt nyitnak.

A pedagógus szavai az iskolások megnyugtatóására szolgáltak volna, de épp ellenkező hatást váltottak ki. Az ajtók nyitásának közeledte csak növelte a gyerekek türelmetlenségét, és bármilyen hihetetlennek tűnjön is, a hangzavar csak erősödött. Az izgalom a tetőfokára hágott, és végül Anán is úrrá lett; hiába próbálta elfojtani a benne lakozó félelem és kíváncsiság keverékét, képtelen volt megállni, hogy ne kezdjen el ugrándozi.

– A cápák? Tanárnő, a cápák?

– Nyugalom, nyugalom...

– Meg fognak enni bennünket, tanárnő? Meg fognak enni?

– Ugyan már, gyerekek, higgadjatok le!

– És igaz, hogy vannak óriás polipok? Tanárnő, a polipok elkapnak majd és összeroppantanak bennünket?

Képtelenek voltak egy helyben maradni, nevetve vagy kiabálva elárasztották kérdéseikkel a tanárt, aki egyre dühösebb lett.

– Hallgassatok ide, vagy megnyugszotok, vagy...

A lárma hirtelen pokolivá erősödött, és Arlete tanárnő, megérezve, hogy valami történik a háta mögött, megfordult: látta, hogy az ajtót kinyitják, és két alkalmazott odaáll két oldalra, hogy ellenőrizze a jegyeket. Ennyi elég is volt ahhoz, hogy a gyerekek futásnak eredjenek, és cunamiként zúduljanak be az épületbe.

Társaihoz hasonlóan Ana is látott már képeket a televízióban vagy az interneten a főváros keleti részén található nagy, ikonikus építményről, de semmi sem készítette fel arra, amit látott. A lisszaboni *Oceanário* a világ egyik legnagyobb és legmodernebb tengeri akváriuma volt, és nagyszerúsége szinte félelmetessé tette, amikor az ember, miután elindult a folyosón, egy hatalmas, gigantikus üvegfalakkal körülvett terembe ért.

Az volt a fő akvárium.

Olyan volt, mintha az ember belépne egy városba, amelyet le-süllyesztettek az óceán mélyére, és körülvenné az összes különös állat, amely a városban él. Mindenféle színű és formájú halak tűntek fel a nagy üvegfal mögött, némelyek magányosan, mások rajokban, megint mások hatalmasak voltak, például a tonhalak, vagy éppen aprók, mint a bohóchalak, és akadtak különösek, mint a naphalak, de voltak ott ördögráják és teknősök, polipok hullámszókarokkal, és a mélyben, a sárga tengeri anemónák és színes korallok közt táncoló algák. Ám ennek a kéklő és hátborzongatóan csendes világnak a közepén azok a karcsú és fenyegető alakok voltak a leginkább lenyűgözőek, amelyek ennek a hatalmas víztömegnek a közepén cirkáltak; zsákmányra vadászó ragadozók, a mélység igazi gyilkosai.

– A cápák! – üvöltötték szinte kórusban a gyerekek, mihelyt szemügyre vették ezt a gigantikus méretű látványt. – Húha! Nézzétek a cápákat!

Az összes tengeri élőlény közül Ana a cápáktól rettegett a legjobban. Amikor meglátta őket szemtől szemben, ráadásul úgy, hogy alig választotta el tőlük egy törékenynek látszó üvegfal, a kislányt pánik fogta el, és futásnak eredt. Vissza akart fordulni, és kimenni ott, ahol bejött, de osztálytársainak áradata, amely még mindig befelé igyekezett az Oceanárióba, arra kényszerítette, hogy egy oldal-

járaton induljon el. Belépett egy ajtón, folyosókon futott végig, egyre beljebb került az épületben, de a központi akvárium még mindig ott volt körülötte, mintha a cápák üldöznék. Ana még gyorsabban futott; minden vágya az volt, hogy kijusson innen, minél előbb elmehessen, elmeneküljön erről a lidércnyomásos helyről, és megszabaduljon az iszonyatos tengeri szörnyektől, amelyek az üvegen túlról azzal fenyegették, hogy elnyelik, ahogy oly sok embert felfalnak, mint a filmekben látta, amitől aludni sem tudott.

Egy második medencénél lyukadt ki, amely láthatólag jól el volt választva a fő akváriumtól; úgy érezte, végre túl van a veszélyen, nem kell tovább futnia. A helyiség, amelyben menedékre lelt, elszigetelt volt, nem fenyegetett az a veszély, hogy a cápák itt is megjelennek. Nekitámaszkodott a korlátnak, kifulladásra, tekintetét a földre szegezve, a tüdeje égett, miközben megpróbálta túltenni magát a rémületen és a rohanáson. Átkozott cápák! Itt legalább tőlük megszabadult. Megkönnyebbülve nagyot sóhajtott, és ahogy lassan visszanyerte a nyugalmát, felemelte a fejét. Egyedül volt. Hallotta az osztálytársai kiabálását, de a hangjuk messziről jött, elveszett valahol a távolban. Igyekezett szabályosan lélegezni, és megnyugodva körülnézett.

A látvány meglepte. A levegő szokatlanul hideg volt, azaz a légkondicionálás teljes kapacitással működött, és a medence, amely előtt állt, olyan volt, mint egy hőszerű struktúrákból álló fehér táj. Megnézte a bejáratnál elhelyezett magyarázó táblát. „Északi-Jeges-tenger”, olvasta. Az Északi-sark, mondta magában. Éppen tegnap beszélt Arlete tanárnő az osztályban arról, hogy mit látnak majd a kiránduláson, és megemlítette a sarkvidékeket is. Elmesélte, hogy vannak pingvinek az Oceanárió hideg medencéiben, és ez izgalommal töltötte el Anát. Pingvinek? A pingvinek olyan helyesek! A fotókon szmokingos gyerekekre hasonlítanak; csak a csokornyakkendő hiányzik róluk. És tessék, most itt van. Hol lehetnek ezek a kedves kis állatok? Megfeledkezett a félelemről, amely néhány perccel korábban fojtogatta, és mindent alaposan szemügyre vett, hogy megtalálja a pingvineket. Tényleg, hol lehetnek? Minden mozdulatlan volt ebben a fehér környezetben.

Áthajolt a korláton, és vetett egy pillantást a vízre. Vajon ott vannak a pingvinek? A medence üresnek látszott, de valamiféle mozgás magára vonzotta a tekintetét. Jobbra megpillantott egy fekete-fehér

formát, amely meghemperedett a felszínen, majd lesüllyedt a mélybe, hátán egy rémséges, hegyes uszonnyal. Egy cápa? Már azon volt, hogy elmenekül, de visszafogta magát. A tanárnő világosan elmondta, hogy cápák csak a központi akváriumban vannak. Ráadásul ő most az északi-sarki medencénél volt, és ha jól emlékezett arra, amit a filmekből tudott, a cápák csak meleg vízben élnek. Megnyugodott, és visszalépett a korláthoz, hogy megnézzze, miféle állat lehetett az. Odalent minden csendes volt, a víz lágyan mozgott, kék, mindenütt kék...

Aztán egy vörös folt.

Észrevett a vízben egy vörös foltot. Ott, a sarokban, a fehér háttér mellett. Ana figyelmesebben megnézte. Nyugtalan volt. Tinta volna? De miért? Kicsit közelebb hajolt a korláthoz, hogy jobban lásson. A vörös elkeveredett a kékkel. Ellépett a korláttól, és odafutott a sarok legközelebbi pontjához, ahol a kék vörösbe fordult, és újra kihajolt, hogy szemügyre vegye a foltot. Észrevett valamit a vízben. Talán a fekete-fehér szörny volt, amit látott? Nyilvánvalóan nem. A dolog nem mozdult. Ana megpróbálta máshonnan szemügyre venni, és hajszalakat látott. Most már értette.

– Jaaaj!

Üvöltésben tört ki, és elugrott a korláttól. Rohanva hagyta el az Északi-Jeges-tenger medencéjét, és a központi akvárium felé futott. Most, hogy a cápától már nem félt, csak az járt a fejében, hogy visszajusson a többiekhez, meneküljön, segítséget találjon, elrejtőzön, védelmet keressen.

– Segítség!

Egy felnőtt állt meg mellette.

– Ana?

Arlete tanárnő volt az.

– Jaaaj!

A tanárnő karon ragadta.

– Mi történt?

Ana rémülten hátralépett.

– Ott! Ott!

Amikor rájött, hogy a tanárnő nem fogja fel, mi történt, és nem kezd el menekülni, kitépte magát a kezéből, és üvöltve, teljes pánikban elrohant.

A tanárnő elképedve próbált a tanítványa nyomába eredni, de Ana eltűnt. Mi történhetett, hogy ilyen állapotba került? Nyugtalanul megfordult, és elindult a folyosón, amíg ki nem lyukadt az Északi-Jeges-tenger medencéjének korlátjánál. Minden csendes volt. Kihajolt a víz fölé, de így is minden normálisnak tűnt.

Már éppen indulni készült, amikor meglátott egy vörös foltot. Odament, hogy közelebbről is megvizsgálja. Egy alakot látott, amely ott lebegett a vörösség közepén. Beletelt egy kis időbe, mire megértette, mi az.

Egy emberi holttest.

I.

Az a gyorsaság, amellyel Maria Flor kilépett a zuhany alól, és meleg párával borítva beburkolózott egy törülközőbe, igencsak csodálatra készítette Tomást. Az időbeosztásuk ritkán esett egybe. A felesége rendszerint nagyon korán kelt, ő meg későn, mert az éjszakáit azzal töltötte, hogy jelentéseket készített azokról a tárgyokról, amelyek érdekelték a Gulbenkian Alapítványt, így reggel ritkán találkoztak.

– Máris? – csodálkozott a férj. – Még húsz másodperce sincs, hogy bementél a zuhany alá...

– Igyekeztem – felelte a nő szárítkozás közben. – Spórolni kell.

– Spórolni a gázzal?

Maria Flor majd ledöfte a pillantásával.

– Ugyan már, a vízzel!

– De drágám, mindössze húsz másodperc a zuhany alatt? Nem gondolod, hogy túlzásba viszed?

A felesége öltözködni kezdett.

– Talán nem tudod, milyen állapotban van a bolygó? – kérdezte kioktató hangon. – A hőmérséklet növekedik, a jégsapkák olvadnak, a tengerszint emelkedik, az erdők eltűnnek, az emberiség épp most fogyasztja el az ivóvizet, a természeti források kimerülnek. Egyenesen a szakadékba tartunk, és... és... tennünk kell valamit. Neked éppúgy, mint nekem.

Ez igaz volt, és Tomás tudta is, de ez nem akadályozta meg abban, hogy gunyoros képet vágjon; a gyors zuhanyozások láthatólag felesége legújabb ökológiai hóbortját jelentették.

– A húsz másodperces zuhanyozásokkal fogjuk megoldani a bolygó problémáit?

– Minden segíthet, Tomás! – erősködött Maria Flor. – Az emberek öt–tíz percet töltenek naponta a zuhany alatt. Tudod, mennyi vizet jelent ez havonta? Ezerkétszázötven litert! Minden ember ezerkétszázötven liter vizet használ el havonta, csak a zuhanyozásához. És ezt most szorozd meg azzal a milliárdnyi emberrel, aki minden nap zuhanyozik, és nézd meg a végeredményt! Ez lehetetlenség! Gyorsan kell zuhanyoznunk, hogy spóroljunk a vízzel!

Maria Flornak persze igaza volt, de nyugtalanító volt nézni a néhány másodperces mosakodásait, vagy hogy csak a tenyerébe csorgatott vízzel mos fogat, és mindazt, amit a bolygó nevében magára kényszerít.

– Igyekezz – szólt oda Tomás, amikor kilépett a fürdőszobából. – Húsz perc múlva foglalásunk van az étteremben.

Elindult, hogy megkeresse a slusszkulcsát, majd végigsétált a házban a bejárati ajtóhoz. Maria Flor legutóbbi döntése értelmében az összes villanykörtét LED-esre cserélték, hogy „csökkentsék a szénlábnyomot”, ugyanakkor a műanyag zacskók is eltűntek a házból, átadták a helyüket az újrahasznosított papírból készült tasakoknak. Tomást a felesége arra kényszerítette, hogy minden este válogassa ki a szemetet, és a megfelelő szelektív kukákba szortírozza, a zöldbe az üvegeket, a sárgába a műanyagot és a fémeket, a kékbe a papírt. Tomás úgy érezte, kész ökológiai diktatúrában él. Felsőhajtott. Képtelen volt meggyőzni magát arról, hogy kellemes feladat negyedórát eltölteni a szemét áthelyezésével három különféle zsákba, de mi ez ahhoz képest, hogy megmenti a bolygót – és főként, hogy elkerüli a felesége szemrehányásait.

Már öt perce várakozott az autóban, amikor a felesége megjelent és elindult felé. Maria Flor nem volt elragadtatva, és Tomás tudta az okát.

– Miért nem biciklivel megyünk? – kérdezte, miközben kinyitotta az autó ajtaját. – Az egész életemet azzal töltöm, hogy emlékeztetlek rá, a lehető legnagyobb mértékben csökkentenünk kell a fosszilisenergia-fogyasztásunkat, és az autód szén-dioxidot bocsát ki a levegőbe. A bicikli ezzel szemben környezetbarát.

Férje égnek emelte a karját.

– Esni fog, drágám...

Az égen súlyos esőfelhők lógtak, ami azt jelentette, hogy elázhatnak, ha biciklivel mennek. Maria Flor végül lemondóan beszállt az autóba, és elhelyezkedett az anyósülésen.

– Előbb-utóbb keresned kell egy elektromos autót – érvelt, miközben becsatolta a biztonsági övet. – Sajnálom, hogy folyton erről beszélek, tudom, hogy ez púp a hátadon, de mindannyiunk érdekében teszem.

Tomás nem felelt azonnal. Sebességbe kapcsolt, és az autó elindult. Maria Flor sohasem volt az ökológiai problémák megszállottja, de amióta erősödtek a hóhullámok, az aszályos időszakok és viharok, komolyan aggódni kezdett, és a férjét is emiatt zaklatta. Néhány hete még önkéntes munkát is vállalt az egyik nemzetközi ökológiai szervezetben, a GreenNaturaeben, és azóta napjainak egy részét ezzel töltötte, vagy azzal, hogy a természet és a környezet állapotáról szóló jelentéseket tanulmányozott.

– Nagyon elfoglalt voltál mostanában...

– Noé kért meg rá, hogy segítsek – felelte megenyhült hangon Maria Flor. – Szegénynek megint problémája van az állatokkal, ezért kért tőlem segítséget. Sajnálom, hogy magadra hagytalak. Nagyon hiányoztam?

Tomás egy kivert kutya pillantásával nézett rá.

– Noénak biztosan nincs ilyen problémája – mondta panaszos hangon. – Vele töltöd a napjaidat...

Felesége egy oldalpillantást vetett rá.

– Ő legalább nem gúnyolódik az ökológiai aggodalmaimon. Épp ellenkezőleg, nagyon is érdeklik. Szeretném, ha olyan lennél, mint Noé.

– Ezt meg hogy érted? Le akarsz cserélni?

Maria Flor nagyot sóhajtott, pillantása az ablakra vándorolt.

– Ugyanaz az érdeklődési körünk.

– Nehogy azt mondd, hogy a szemedben ez érdekesebbé teszi őt, mint engem.

Maria Flor nem felelt, csak bámult ki az ablakon. Ez a hallgatás jobban zavarba hozta a férjét, mint amennyire mutatta. Noé a GreenNaturaee egyik vezetője volt. Amióta ott dolgozott, Maria Flor sok időt töltött vele. Részt vett az állatokkal folytatott munkájában, és Tomás érezte, hogy azóta valami megváltozott a feleségénél. Már nem volt ugyanaz, mint régen. Vajon ez csak annak tulajdonítható, hogy igénybe vette a munkája?

Tomás látta, hogy az a projekt, amely mellett a felesége elkötelezte magát, viharos időszakon megy keresztül, de Maria Flor nem

beszért neki erről. A szervezet működése körüli titkok zavarták Tomást. Tudta, hogy minden, ami összefüggött a projekttel, bizalmas természetű volt. Maria Flornak még egy titoktartási nyilatkozatot is alá kellett írnia, hogy a GreenNaturaének dolgozhasson, így aztán Tomás számára még a munka jellege sem volt világos. Szeretett volna többet tudni róla, de nem kényszeríthette a feleségét, hogy bármit is eláruljon róla. Az igazság azonban az volt, hogy a szervezet tevékenysége sok időt és energiát követelt Maria Flortól.

De ez még nem minden. Tomást zavarta a közelség, amely Maria Flor és Noé között kialakult, és gyakran eltöprengett a kapcsolatuk valódi természetén. Úgy érezte, a felesége megváltozott, amióta ott dolgozik. Távolságtartóbb lett, belemerült a gondolataiba, sokkal közönyösebb volt vele. A hallgatásai egyre tovább tartottak, és ez elszomorította Tomást.

Titokban vetett rá egy pillantást, mintha csak ki akarná találni, mi jár a fejében. Talán csak nem...?

Elhessegette a kétségeit. Ez nem lehet igaz, Maria Flor sohasem tenne vele ilyet. Vagy igen? Megint rápillantott, megpróbált olvasni a gondolataiban. Felesége továbbra is zárkózott arccal ült ott, mint egy pókerjátékos. Vajon mire gondol? Semmire? A munkára? Vagy... Noéra? Legszívesebben egyenesen nekiszegte volna a kérdést, de visszafogta magát. Az ilyesféle témák tapintatot és érzékenységet követelnek, óvatosan kell bánni velük. Türelmesnek kell lennie.

Megérkeztek a céljukhoz. Az étterem tömve volt, ami logikus is, hiszen egyike volt Lisszabon legfelkapottabb éttermeinek, és ha Tomás nem foglal asztalt, nem tudtak volna megebédelni délután három óra előtt. A pincér, egy Lopez nevű pufók, barátságos kisember az asztalukhoz vezette a házaspárt, és amíg az étlapot tanulmányozták, otthagya őket, hogy más vendégekkel foglalkozzon. Aztán visszatért, megállt az asztaluk mellett, és nyitott jegyzetfüzettel a kezében várta a rendelésüket.

Maria Flor szeme az étlapra tapadt, majd bosszúsan felsóhajtott.

– Nem mondanám, hogy túl nagy a választék – mondta panaszosan. – Egyetlen vegetáriánus étel van. – Nagyot szusszant, és lemondóan közölte: – Mit tehetnék? Ezt kérem, minthogy nincs más választásom.

Miután felírta a rendelését, a pincér Tomáshoz fordult.

– És önnek, professzor úr?
– Ó, Lopez, nekem, nézzük csak... Nem tudom eldönteni, hogy lósteakét kérjek sült krumplival vagy szopósmalac-sültet bairradai módra. Jó ropogós a malacbőr?

– Biztosíthatom, hogy ropogós, mint a sült krumpli.

– Nagyszerű! – kiáltott fel Tomás, és összecuska az étlapot. – Akkor malacot kérek...

Mihelyt a pincér elment, Maria Flor nem állta meg, hogy ne vessen egy lesújtó pillantást a férjére.

– Mikor hagyod már végre abba a húsevést? – korholta Tomást. – Te nem szereted az állatokat?

– De igen, imádom őket – vágott vissza a férje. – Kezdve ezzel a jóféle kismalaccal, amelyet mindjárt felszolgálnak nekem.

Megnyalta az ajkát.

– Imádom az állatokat...

Maria Flor égnek emelte a tekintetét.

– Jól van, bohóckodj csak. Bármit mondok, semmit sem veszel komolyan.

Tomás letette a szalvétáját, és megköszörülte a torkát, hogy bátorságot merítsen, mielőtt felteszi a kérdést, amely egy ideje már ott mocorgott a fejében. Nem akarta a feleségét egyenesen Noéről kérdezni, ezt nem találta volna bölcs dolognak, de volt más módja is, hogy rátérjen a témára.

– Ne vedd rossz néven, de amióta csatlakoztál ehhez a környezetvédő szervezethez, egy kicsit... nos, hogy is mondjam, egy kicsit... túlzásokba esel ezekben az állati kérdésekben.

Maria Flor felháborodott arcot vágott.

– Túlzásokba, Tomás? – kiáltott fel. – Te nem látod, hogy az ember éppen mit művel az összes többi fajjal?

Tomás tudta, hogy zavaros vizekre vezetett, tisztában volt vele, hogy ez érzékeny téma. Nagyon óvatosan kell eljárnia.

– Igen, ez igaz – engedett a feleségének, majd némi habozás után hozzátette: – Dehát végül is... az állatok csak állatok, igaz? Nem emberi lényekről beszélünk. Meg kell őrizni a realitásérzékünket.

Felesége gyanakodva vont a szemöldökét.

– Ezzel mit akarsz mondani?

– Drágám, az állatok nem olyanok, mint mi. Ők... állatok. Descartes egyenesen állat-gépről beszél. Végül is ők bonyolult robotok,

amelyek a külső ingerekre gépies válaszokat adnak. Némely tudósok állítják, hogy az egész viselkedésük az ingerek-válaszok dinamikájának engedelmeskedik. Az állatok nem mások, mint olyan gépezetek, amelyek a kielégülést keresik, és kerülik a fájdalmat.

– Te el is hiszed azt, amit beszélsz?

– Ezt mondja a tudomány, drága Florom – felelte Tomás, az örök akadémikus. – A dolgok már csak olyanok, amilyenek, nem olyanok, amilyennek mi szeretnénk őket. A tudományos munka szigorú szabályoknak kell hogy engedelmeskedjen. Az állatok tanulmányozása esetében ez azt jelenti, hogy ha meg akarjuk magyarázni a viselkedésüket, nem olyan felsőbbrendű pszichológiai struktúrákhoz kell folyamodnunk, mint az értelem vagy az akarat, mert léteznek egyszerűbb magyarázó rendszerek, mint például a reflexek. Pavlov, amikor észrevette, hogy a kutyák minden alkalommal nyáladzani kezdenek, ha tudják, hogy közeledik az étel, kimutatta, hogy az állatok e szerint az inger-válasz séma szerint viselkednek. Egy pillangó nem azért repül a fény felé, mert kíváncsi, hanem azért, mert egy előre beprogramozott mechanizmusnak engedelmeskedik, ami valójában egyszerű kémiai jellegű reakció. Mi viszont hajlamosak vagyunk antropomorfizálni, emberi tulajdonságokat kivetíteni az állatokra. Ha már az autókkal is ezt tesszük, amikor azt mondjuk, hogy egy kocsista lusta az emelkedőn, vagy makacs, mert nem hajlandó elindulni, miért ne tehetnénk ugyanezt, ha állatokról van szó? Pedig az állatok nem emberi lények, ahogy az autók sem. Erről nem volna szabad megfeledkezni.

– Hogy beszélhetsz ilyesmit? – dühöngött a felesége. – Az állatok nem gépezetek, Tomás. Feltételezem, hogy Darwint te is tudósak tartod. Márpedig ő úgy gondolta, hogy az állatokban van kíváncsiság, hogy gondolkodznak, hogy az emberéhez hasonló magatartásokat tanúsítanak...

– Darwinnál ez antropomorfizmus volt. – Tomás megpróbálta megértetni a feleségével, hogy ő bizony tud egy-két dolgot a kérdésről, és hogy a híres Noé nem éppen egy polihisztor. – Amikor azt mondják, hogy a hangyáknak királynőjük van, tulajdonképpen az emberi társadalom jegyeit tulajdonítják a hangyáknak, amelyekkel természetesen nem rendelkeznek. Vagy vegyük egy hal, a csókos gurámi esetét. Amikor azt látjuk, hogy ezek a halak összeérintik a szájukat, hogy véget vessenek a köztük kialakult konfliktusnak,

mindenki azt mondja, hogy csókolóznak. Nos, ez az antropomorfizmus.

– Egy összeveszés után mi nem csókoljuk meg egymást a békülés jeleként?

Tomás elmosolyodott.

– De igen, csókolózunk... és még mást is csinálunk.

– Ez nem csak rólunk vagy a csókos gurámikról szól – vetette közbe Maria Flor. – Nézd meg a csimpánzokat! Ha gyengédséget keresnek, odatapasztják a szájukat a másikéhoz. Ez is csókolózás.

Tomás el volt képedve.

– A csimpánzok csókolóznak?

– Persze hogy csókolóznak. Nem tagadom, hogy van antropomorfizmus; túl könnyű emberi vonásokat tulajdonítani mindannak, amit az állatok csinálnak, noha semmi köze a kettőnek egymáshoz. Például ha egy csimpánz felhúzza az ajkát és kimutatja a fogait, mindenki azt mondja, hogy mosolyog, mert a grimasz hasonlít a mi mosolyunkra, pedig valójában nála ez a rémület jele. Ezzel együtt se felejtse el, hogy létezik az antropomorfizmus ellentéte is, mármint annak a tagadása, hogy bizonyos magatartások ugyanazt jelentik az állatoknál, mint az emberi lényeknél. Milyen alapon mondhatja egy tudós, hogy egy varjúnak van választott párja, de azt nem, hogy van egy barátja? Csak az embereknek van joguk hozzá, hogy barátjuk legyen? Nevetséges. Ahogy az is nevetséges volna, ha egy tudós azt magyarázná, hogy van „egy konfliktust követő interakció, amelyben szájhoz ér a száj”, ahelyett, hogy azt mondaná, hogy a vetélkedő csimpánzok egy csókkal békülnek ki. Már maga az is borzalmas képzelenség, ahogy némely tudósok az állatok viselkedését látják. Például amikor egy macska hozzáér a forró vízmelegítőhöz, a tudós elmagyarázza, hogy a macska hátraugrik és nyávog. De ha egy emberi lény ér hozzá a forró vizes edényhez, és üvöltve hátraugrik, ugyanez a tudós azt mondja, hogy fáj neki. Ez egy vicc.

– Te most a behaviorizmusról beszélsz – mondta Tomás, hogy meghatározza azt az irányzatot, amely oly hosszú időn át uralta a tudományos gondolkodás felfogását az állatokról. – A behavioristák alap gondolata az, hogy mivel nem tudunk bebújni az állatok bőrébe, nem vagyunk képesek átélni az érzéseiket sem. És minthogy ezt nem tudjuk megtenni, jobb, ha nem is próbálkozunk vele. Csak leírni vagyunk képesek az állati viselkedést, nem elemezni.

– Dehát ez mindenre igaz, Tomás. Honnan tudhatnám, te mit érzel, hiszen nem vagyok a bőrödben? Te honnan tudhatnád, én mit érzek, hiszen te sem vagy az enyémben? Valójában nem tudhatjuk biztosan, mit éreznek mások. Csak a reakcióik alapján következtethetünk az érzéseikre. Ez ugyanígy van az állatoknál is. És most nehogya azt mondd nekem, hogy a tudomány nem használja a következtetést mint módszert, mert használja, és mindig is használta. Amikor a 15. században, a nagy felfedezések korában a portugálok tengerre szálltak, hogy megismerjék a világot, már tudták, hogy a Föld gömbölyű, holott a hatvanas évekig kellett várni az első fotó megjelenésére, amely megmutatta, hogy a Föld valóban gömbölyű. Honnan tudták akkor ezt a portugálok? Következtettek. Ha a következtetés módszere érvényes a fizikában vagy a földrajzban, miért ne lenne az az etológiában? Miért nem ismerheti el egy tudós, hogy ha a macska hozzáér egy forró vízmelegítőhöz, és nyávogva elmenekül, akkor fájdalmat érez? Miért nehéz elismerni, hogy az állatok éreznek fájdalmat, vagy hogy egy veszekedés után kibékülnek, éppúgy, ahogy az emberi lények? Ha tagadják, akkor a nyilvánvalót tagadják. Márpedig a behavioristák ezt teszik. Hajlandók kimondani, hogy a Föld gömbölyű, noha sohasem látták, de képtelenek elismerni, hogy az állatok éreznek fájdalmat, noha a reakcióikból ez nyilvánvaló.

Maria Flornak igaza volt, és ezt Tomás is tudta.

– Bizonyos szempontból ezeket az elképzeléseket még az emberekre is alkalmazták – tette hozzá. – Az orvosok sokáig úgy hitték, hogy a csecsemők nem éreznek fájdalmat, és a sírásuk csak ösztönös reakció, ugyanúgy, ahogy az ingerek-válaszok folyamatában. A kórházak többsége egészen 1986-ig az ilyen elképzelések miatt operált altatás nélkül csecsemőket, miközben azok torkuk szakadtából üvöltöttek, amikor szikével megvágták őket.

– Micsoda borzalom!

– Úgy tűnik, sok ilyen gyerek, aki ma már felnőtt, poszt-traumatikus stressztől szenved ezek miatt a rémtettek miatt. El kell ismerem, hogy ugyanez a gondolkodás még ma is létezik az állatokat illetően. Egyébként a 15. század tudósai a kutyákat négy lábuknál fogva odaszögezték egy deszkához, hogy felnyissák őket, és azt magyarázták, hogy a hang, amelyet ennek hatására kiadnak, csak egyszerű automatizmus.

A pincér megérkezett a rendelésükkel, és miközben letette a tányérokot az asztalra, megszólalt Maria Flor telefonja. Rápillantott a kijelzőre: rejtett szám volt. Felvette.

– Halló?

Egy hang szólalt meg a vonal másik végén.

– Igen, én vagyok. És ott ki beszél?

Néhány másodpercig hallgatott, majd elsápadt.

– Micsoda?!

Döbönt arcot vágott, a szeme elkerekedett.

– De hogyan... Mi történt?

Megint némán hallgatta a hívó felet.

– Rendben... Indulok.

Megszakította a hívást, és egy hosszú percig csak ült némán, bénultan. Fejét két kezébe temette, hogy eltakarja az arcát, összekuprodott, és sírva fakadt.

– Mi történt? – kérdezte nyugtalanul Tomás. – Mi baj van?

Minden tekintet az asztaluk felé fordult. Tomás nem tudta, mitévő legyen, mivel nem tudta, mi történt.

– Drágám, mi volt ez? – Odahúzódott a felesége mellé, és kezét megnyugtatóan a vállára tette. – Mi baj van? Apád? Mi történt vele?

Maria Flor csak sírt. Néhány pillanat múlva nagy nehezen összeszedte magát, megtörölte az arcát. Végül a férjére pillantott, a szeme még mindig csupa könny volt.

– Noé... Noé meghalt.